

ביטול יבש ביבש

שיעור הביטול יבש ביבש

1. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צו עמוד ב

מתני'... גיד הנשה שנתבשל עם הגידים, בזמן שמכירו - בנותן טעם, ואם לאו - כולן אסורין, והרוטב בנותן טעם; וכן חתיכה של נבלה, וכן חתיכה של דג טמא שנתבשלה עם החתיכות, בזמן שמכיר - בנותן טעם, ואם לאו - כולן אסורות, והרוטב בנותן טעם.

2. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צט עמוד ב

גיד הנשה שנתבשל. וליבטול ברובא! בריה שאני... וכן חתיכה של נבלה [וכו']; ותבטיל ברובא!... שאני חתיכה - הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים.

3. תוספות מסכת חולין דף ק עמוד א

בריה שאני... ודבר שאינו לא בריה ולא חתיכה הראויה להתכבד בטל ברוב ואפילו איסור מדרבנן ליכא כדמשמע הכא. ומיהו שמא לחד גברא היה אסור.

4. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה ד - ה

נפל חלב כליות לחלב האליה ונמוח הכל, אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות הרי הכל מותר מן התורה, אפילו חתיכת נבלה שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה הכל מותר מן התורה, אבל מדברי סופרים הכל אסור עד שיאבד דבר האסור מעוצם מיעוטו ולא יהיה דבר חשוב שעינו עומדת כמו שיתבאר.

ובכמה יתערב דבר האסור ויאבד בעוצם מיעוטו, כשיעור שנתנו בו חכמים, יש דבר ששיעורו בששים, ויש ששיעורו במאה, ויש ששיעורו במאתים.

5. כסף משנה הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה ד

והראב"ד פירש דהא דמקשה וליבטיל ברובא לאו ברובא ממש קאמר דהיינו חד בתרי דהא מדרבנן ס' בעינן אלא ברוביה קאמר דהיינו ס' וכ"נ מדברי רש"י ודעת רבינו כדעת הראב"ד ורש"י. ומ"ש ובכמה יתערב דבר האסור ויאבד בעוצם מיעוטו כשיעור שנתנו בו חכמים יש דבר ששיעורו בס' וכו' מתבאר לקמן בפרק זה:

ראיית הרשב"א והר"ן שבטל ברוב כפשוטו

6. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נב עמוד ב

התרומה והביכורים חייבין עליהן מיתה, וחומש, ואסורים לזרים, והן נכסי כהן, ועולים באחד ומאה, וטעונין רחיצת ידים, והערב שמש. הרי אלו בתרומה ובכורים, מה שאין כן במעשר. - מאי מה שאין כן במעשר לאו מכלל דמעשר בטיל ברובא? ואם איתא דחזקיה דאף מעשר השוה פחות מפרוטה יכול לפדותו על מעות הראשונות, הוה ליה דבר שיש לו מתירין - וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל! - וממאי דמה שאין כן במעשר דבטיל ברובא? דלמא לא בטיל כלל! - לא מצית אמרת הכי, דלגבי תרומה חומרי דתרומה קתני, קולי דתרומה לא קתני. שיעור הביטול ביבש באיסורי דרבנן

7. ספר אור זרוע חלק ד פסקי עבודה זרה סימן רעא

ואם הוא דבר יבש ולא אסיר אלא מדרבנן אם נתערב אפילו חד בחד. נראה בעיני אני המחבר דמותר באכילה. דתנן במסכת חלה פרק בתרא דחלה (של חוץ לארץ) דרבנן ונאכלת עם הזר על השולחן. פי' רבי' יצחק דסימפונט זצ"ל משימין ככר חלה וככר דחולין על השולחן והכהן אוכל חלה. ואם נתערבו נוטל אחד הככרים ואוכל בתורת חלה וככר האחר נאכל לזרים. הורה ר' אבהו בבוצרה שהיא צריכה רוב. אמר ר' יונה מלמד שהיא עולה בפחות ממאה ואינה נאסרת במאה ואחד. אמר ר' זעירא מתניתא אמ' אפילו אחד באחד. דתנינן ונאכלת עם הזר על השולחן. פי' ולא חיישינן אם מתחלפים זו בזו. שאפילו תתחלף של חולין בחלה מותר. וכוותיה קיימא לן דמתניתין דוקא כוותיה וכן הלכה.

8. הגהות שיעור דורא איסור והיתר סימן לט

[י] וז"ל סימן א"ז במס' ע"ז פרק בתרא, אם הוא דבר יבש ולא אסור אלא מדרבנן ואם נתערב אפילו חד בתרי מותר באכילה לשני בני אדם. פירוש לישראל גנני. וצ"ע בא"ז גדול.

מדוע חד בתרי בטל ולמאי נפק"מ

לא נאכל לאדם אחד

9. ספר מצוות גדול לאוין סימן קמ-קמא

שנינו בפרק גיד הנשה (חולין צו, ב) גיד הנשה שנתערב עם שאר הגידין כולן אסורין, ומקשה התלמוד (שם צט, ב) וליבטיל ברובה, פירוש שמין במינו בדבר יבש בטל ברוב אפילו מדברי סופרים לכל הפחות לשני בני אדם, אבל לאדם אחד שיאכל בודאי האיסור יש להחמיר

אדם אחד אוכל כל חתיכה בפני עצמה

10. תורת הבית הארוך בית ד שער א דף יז עמוד א

אבל יבש ביבש שהוא יכול לאכול כל החתיכה בפני עצמה אוכל כל חתיכה בפני עצמה וכשאוכל זו אני אומר לא זו היא האסורה וכן בכל אחת ואחת וכשאוכל האחרונה שבכולן אני אומר במה שכבר נאכל היה האיסור וזו של היתר היא ולפיכך אוכל כל אחת בפני עצמה ואינו חושש. דכיון שיש שם כדי שיעור ביטול דאורייתא דמדאורייתא חד בתרי בטיל ואפשר לומר בכל אחת שמא עכשיו אינו אוכל את האיסור היקלו בו אף מדבריהם שלא להצריכו ששים כשאר האיסורין. ודוקא לאכול כל אחת בפני עצמה אבל לבשלן יחד אסור שהרי חזר האיסור להתערב עם ההיתר והרי הוא כשאר האיסורים הנבללין.

אדם אחד אוכל כולן כאחת

11. רא"ש מסכת חולין פרק ז סימן לז

דא"כ לא לישתמיט הש"ס לאשמועינן איסור בשום דוכתא בחתיכה שאינה ראויה להתכבד כי היכי דאשמועינן ברימוני בידן ובכוס של עבודת כוכבים איסורא והיתירא איסורא בתערובת הראשון והיתר בתערובת השני. הכי נמי לאשמועינן איסורא והיתירא בחתיכה שאינה ראויה להתכבד איסורא לאוכלו כאחת והיתירא לאוכלו חזא חזא משום ספיקא. אלא בכל דוכתא הכא ובזבחים פריך וליבטלו ברובא ולשון ביטול משמע היתר גמור כאיסור הבטל בששים או במאה.

הילכך נראה דאם בשל שלשתן כאחד או בשלן עם חתיכות אחרות דהכל מותר ולא אמרינן נהי דכל זמן שהוא יבש הוא בטל ברוב מ"מ כשבשלו

וכן אמרו בערלה וכלאי הכרם שהחמירו בתערובתן להצריך מאתים והיינו דתנן בגמ' ורמוני באדן וחבלי תלתן וכו' הרי אלו אסורין ואסורין בכל מה שהן. אם לערלה - ערלה אם לכלאי הכרם - כלאי הכרם. והילכך חמץ בפסח כיון שהחמירו עליו לאסור במשהו אם נתערב יבש ביבש הכל אסור יבש כבולול.

17. רא"ש מסכת עבודה זרה פרק ה סימן ל

ול"נ דהכלל אמר גם לענין חמץ בפסח ובתערובת חמץ דפסח שנתערב עם מינו מותר אפי' באכילה. דלענין תערובת דייבש ביבש אין חילוק בין חמץ בפסח לשאר איסורין דלא החמירו חכמים לאסורו במשהו אלא היכא דשאר איסורים בנ"ט וחמץ דמשום דלא בדילי אינשי מיניה אסור במשהו בלא נ"ט כשאר איסור. אבל יבש ביבש אם אין דבר שבמנין כי היכי דבשאר איסור חד בתרי בטל ה"ה חמץ בפסח.

גדר ביטול ברוב

18. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נד עמוד ב

(בענין אגוזי בדין שחשבים ולא בטלים בשלמותם) נפלו ונתפצצו, אחד שוגג ואחד מזיד - לא יעלו, דברי ר"מ ורבי יהודה; רבי יוסי ור' שמעון אומרים: בשוגג - יעלו, במזיד - לא יעלו; והא הכא דמדאורייתא חד בתרי בטל, ורבנן הוא דגזור, וקא קניס ר' יהודה!

(וראה לעיל ברמב"ם הלכה ד בדין חלב הכליות)

(אמנם ראה במקור 2 בחולין צט)

19. טור יורה דעה הלכות תערובות סימן קיא

היה האיסור של תורה אין תולין להקל לומר לתוך האיסור נפל עד שיהא ההיתר רבה על האיסור כדי שיתבטל בתוכו מדברי תורה היה ההיתר רבה על האיסור כדי שיתבטל בתוכו מדברי תורה תולין להקל. כיצד שתי קדרות אחת של בשר שחוטה ואחת של בשר נבלה ונפל חתיכת נבלה לתוך אחת מהן אם ההיתר שבקדרות ההיתר רבה קצת על חתיכת הנבלה תולין להקל

(וכן בשו"ע שם סעיף ד. אמנם כאן כתבו חד בתרי)

20. מנחת יעקב כלל לט סעיף א

[א] חד בתרי בטל. וכתב הש"כ בס' ק"ט ס"ק ו' וז"ל הא דחד בתרי בטל כלל ברוב דכתיב אחרי רבים להטות ואפי' ליכא רוב אלא בהנך תרי שהם קטנים מהאיסור וכגון שלא נודע איזה מהם איסור עכ"ל. נראה דכוונתו לומר אף שכל א' מהחתיכות דהיתר אינם גדולים כ"כ כמו האיסור אבל מ"מ צריך להיות הני תרי חתיכות ביחד גדולים מהאיסור דאל"כ לא מקרי רוב וכ"כ בעל מנחת כהן דף פ"ג ע"א ואפילו אם יש להסתפק אם האיסור גדול כמו שניהם כתב ג"כ דאסור מכח ספיא דאורייתא עכ"ל וע"ל כלל נ' ונ"א ס"ק ו' שכתבתי דעת הרב ושאר גדולי הפוסקים דהא ביבש בטל ברוב היינו דוקא חד בתרי שהיתר הוא כפל כאיסור משא"כ תרי דאיסורא בתלת דהיתר לא בטל ולא מיקרי רוב לענין ביטול דבעינן רובא דמינכר דהוא כפל כאיסור וא"כ אם הני תרי דהיתר אינם גדולים כל חד וחד כמו האיסור אף שביחד הם גדולים מהאיסור לא מקרי רוב, וע"ש, ואין להקל בדינים אלו כי בלאו הכי דעת גדולי הפוסקים דמדרבנן לא אמרינן כלל חד בתרי בטל כמבואר בסמוך ס"ק ב'.

נפלט טעמו ואוסר. דלא מצינו דבר המותר לאוכלו שיהא צירו אסור ואיכא חזינן מצינו דגים טמאין צירן מותר מן התורה (מסכת ע"ז דף מ ב) אבל איך יתכן שדבר המותר יאסור בפליטתו...

ואף על גב דמין במינו אוסר עד ששים היינו קודם שנודע תערובתו וגזרו חכמים שיאסר בששים אף על פי דלא יהיב טעמא גזירה אטו מין בשאינו מינו דיהיב טעמא אבל אחר שנודע תערובתו ונתבטל ברוב ונהפך האיסור להיות כולו מותר יכול לאוכלו אפילו בבת אחת שוב לא יתכן לומר שתאסור פליטתו.

12. משמרת הבית תורת הבית בית ד שער א דף יז עמוד א

כיון דרובא דאורייתא מ"ש בלול ובלוע מיבש ביבש דבלול ובלוע לא אוקימו אדאורייתא ויבש ביבש אוקימו אדאורייתא. והמחבר כ"כ: וטעמא דמילתא משום דהדברים הנבללים שא"א להפרידן ולאכול כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה צריך ששים לפי שבפחות משיעור האיסור זה נטעם ונרגש ואפילו מין במינו שאין טעם האיסור נרגש בו מכל מקום כיון שכנגדו במין ושאינו מינו נרגש החמירו בדבריהם ואסורוהו אבל יבש ביבש שהוא יכול לאכול כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה וכשאוכל מזו אני אומר זו לא היא האסורה וכן בכל אחת ואחת וכשאוכל האחרונה שבכולן אני אומר במה שכבר נאכל היה האיסור וזו של היתר הוא ולפיכך אוכל כל אחת בפני עצמה ואינו חושש.

13. באור הגר"א יורה דעה סימן קט ס"ק ה

(ה) אבל לא כו'. דטעם הביטול דעל כ"א שאוכל אומר זה הוא ההיתר משא"כ בבת אחת ועתוס' דזבחים ע"ד ד"ה פירש. א"נ משום כו' וכמ"ש בפ"א דפסחים (יו"ד א') ובפ"ב דכתובות בשני שבילין בזא"ז ד"ה טהור בב"א כו'.

14. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף י עמוד א

שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, והלך באחד מהן ועשה טהרות, ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות. רבי יהודה אומר: אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו - טהורין, שניהן בבת אחת - טמאין. רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך טמאין. אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן: בבת אחת - דברי הכל טמאין, בזה אחר זה - דברי הכל טהורין. לא נחלקו אלא בבא להשאל עליו ועל חבירו. רבי יוסי מדמי ליה לבת אחת, ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה.

15. תוספות מסכת פסחים דף י עמוד א

בבת אחת ד"ה טמאים - נראה דהיינו מדרבנן דמדאורייתא אפי' בבת אחת טהורים.

ביטול ביבש לאיסורים שלא תלויים בטעם

16. תורת הבית הארוך בית ד שער א דף יז עמוד א

ותדע לך שכל תערובת החמורים אפילו ביבש אינו בטל בפחות משיעורו לבלול. דהא תרומה שהחמירו בה להצריכה אחד ומאה אפילו ביבש כן. ולא עוד אלא אפילו בתרומה דרבנן אמרו כן דתנן במסכת תרומות (פ"ד) ומייתנין לה ברפ"ק דביצה ובשאר מקומות ליטרא קציעות שנדרסה על פי החבית - ר' אליעזר אומר רואין אותן כאלו הן פרודות ותחתונות מעלות את העליונות והעליונות מעלות את התחתונות. ר' יהושע אומר אם יש שם מאה פומין יעלו. ואם לאו לא יעלו. אלמא אף על גב דתרומת קציעות דרבנן וחביות מוחלקות הצריכו בהן מאה כמו שהצריכו לבלול.

בזה אחר זה דברי הכל טהורין - אף על פי שכל אחד אומר לפנינו כך היה המעשה שלי ושל חברי, אבל איני נשאל אלא על עצמי מה תהא עלי.

עליו ועל חבריו - מה תהא על שנינו, ר' יוסי מדמי להו לבת אחת, ואף על פי שאין שניהן לפניך - צריך אתה הוראה אחת לשניהן: או טמאין אתם, או טהורין אתם, והרי אין אתה יכול לומר טהורין אתם.

ר' יהודה מדמי להו לזה אחר זה - הואיל ואין כאן שואל אלא אחד משיבין לו: טהור אתה, שהרי ספק ביאה הוא, ומעצמו יבין שאף חבריו כמוהו, אבל כששניהן שואלין בתוך כדי דיבור - צריך אתה להשיב לשניהן כאחד, וגבי בתים נמי, אם באו לשאול זה לעצמו וזה בפני עצמו - אמרינן ליה לכל חד אי אתה צריך לבדוק, דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא, ואמרינן ספקו מותר, ואי בבת אחת באו - שניהן צריכין בדיקה.

אמנם לשיטת הרא"ש יש לחלק שבשני שבילין ודאי אחד מהם נטמא ולכן אי אפשר לתת הוראה שנסתרת מתוכה. משא"כ בתערובת שהאיסור נהפך להיתר ואין סתירה כלל ולא צריך לתלות.

נראה שרוצה לומר שהטעם שלא גזרנו ביבש במינו הוא שלא יכול לבוא לידי נתינת טעם. אמנם במקום שממילא קיימת גזירה אפילו בלי נתינת טעם מה לי יבש מה לי לך?

ששם מדובר בנימוח ולא היה לרמב"ם הכרל לומר חד בתרי כמו בגופות שלמים שדיבר בנבילה.

וכן כתב פר"ח ד.

כרתי סימן קט ס"ק ד

(ד) חד בתרי. ואם שנים בשלשה ביבש, וכן בלח שני מדות בשלשה, נבוכו האחרונים והעלו (ש"ק ו', פרי חדש ס"ק ד') ברובא בטל, ועיין פלתי (ס"ק ב') דד"ת ודאי בטל, רק מדרבנן דעת הרמב"ם (פט"ו ה"ד) ורש"ל (באיסור והיתר שלו סי' נ"א ס"ק ה') להחמיר דכנגד ג' בעינן ששה. ויש להקל הואיל דהוא רק דרבנן:

וכן ביארו הרא"ש הרשב"א והר"ן כאן שהנידון הוא מין במינו כיון שבאינו מינו התרומה בנותן טעם. ואם כך גם דברי הגמ' במעשר שמתבטלים ברוב מתייחסים למין במינו.

ועוד שבטל ברוב אפילו מדרבנן כיון שתרומה בטלה במאה דווקא מדרבנן שמהתורה בטלה ברוב כמו שכתב הרמב"ם עצמו.

מ

כלומר כל חתיכה היא ספק איסור ומותרת מדין ספק דרבנן לקולא אם ישראל לא אוכל את האחרת. וגרסת הב"י לא כללה תוספת זו ודחה לאור זרוע. והב"ח (i) הביא בשם רש"ל שנוסף זה להלכה.

ויש שיטה מחמירה יותר בשם מהר"מ שחייב לזרוק אחד או לתת לנכרי

הרא"ה במשמרת הבית העיר שכיון שביבש לא גזרו ממילא חזור דין התורה שהכל בטל ומדוע צריך לאכלן אחד אחד.

ומשיב הרשב"א שלא גזרו ביבש כיון שיש פתרון לאכלם בנפרד ולתלות משא"כ בלח שאין פתרון של תליה ובכל אכילה מעורבים איסור והיתר צריך ביטול.

רש"י מסכת פסחים דף י עמוד א

והלך ועשה טהרות - נגע בטהרות אחר כך.

והלך בשני - יודיען הן שבשביל שהלך זה לא הלך זה, דהשתא ודאי אחד מהן טמא.

אם נשאלו - כל אחד לחכם ספקו בפני עצמו - טהור, ואין בית דין יכול לטמאו, כדקיימא לן בספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור, ואם באו בבת אחת, הואיל ובהוראה אחת יש לנו לומר טמאין או טהורין, אי אפשר לנו לומר להם טהורים אתם - שהרי האחד ודאי טמא, ר' יוסי אומר: בין כך ובין כך טמאין, גרס.